

E160/6 -

N É P B A R Á T

Református Iratterjesztés 50. szám. — II. sorozat.

Szerkesztik : Kiss Ferenc és Szabó Lajos.

A KŐBEVÉSETT SZÓ

DRÁMAI JELENET A HUGENOTTÁK MÁRTÍRIUMÁBÓL

ÍRTA :

DOMBRE KÁROLY

francia református lelkipásztor

FORDÍTOTTA :

RÉVÉSZ IMRÉNÉ VÁRÓ MARGIT ÉVA

Bevezette : **RÉVÉSZ IMRE**

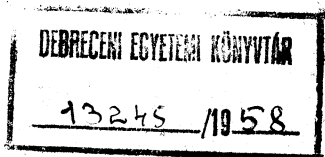

Kiadja az Országos Református Szeretetszövetség

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
Előszóul	3
I. Tájékoztató a „La Cause“ francia protestáns mozgalomról.	5
II. Bevezetés	10
III. A kőbevésett szó	20

ELŐSZÓUL.

„A kőbevésott szó“ c. jelenetet 1921-ben írta egy igazi költői lélekkel megáldott francia református lelkipásztor. Később egészítette ki trilógiává két másik jelenettel („A szívekbe vésett szó“ és „Az ivadékok lelkébe vésett szó“). Ezek azonban, bár szintén telve vannak valódi költészettel, magyar fordításban és magyar közönség előtt kevésbé hatnának és kevésbé volnának közvetlenül érthetőek, mint „A kőbevésott szó“, amely olyan egyszerű, mint maga az Evangélium és olyan hatásos, mint maga az Élet.

A jelenetnek magyar fordításban való kiadására a kitűnő szerző azzal a jókivánsággal adta meg a szíves engedélyt, „hogy ez a fordítás az Országos Református Szeretetszövetség céljait segítse anyagilag hathatósan elő s a történeti emlékekkel egyébként is oly gazdag Magyarországon szolgálja eredményesen közös református hitünk ügyét.“ A „La Cause“ kiadóvállalat a maga részéről szintén megadta az engedélyt a magyar kiadásra, mégpedig a magyar reformátusság iránti testvéri jóindulata igen nemes bizonyosságául, egészen kivételesen *díjtalanul*. Kikötötte azonban, hogy a magyar kiadás elején jöjjön egy rövid ismertetés a „La Cause“ mozgalomról, amely rögtön itt következik, a La Cause vezetőségétől összeállított és Kulifay Imre párizsi magyar református missziói lelkész által magyarra fordított szövegben.

Az engedély kieszközléséért ugyanő fáradozott buzgón, állhatatosan és sikeresen. Őneki épúgy, mint az engedélyező szerzőnek és kiadóvállalatnak, úgyszintén a fordítónak és a történelmi bevezetés írójának, a Krisztus kicsinyei nevében őszinte köszönetet mond s a bizonyoságtévő darab magyarországi útjára áldást kíván az

Országos Református Szeretetszövetség.

I.

TÁJÉKOZTATÁS

a „La Cause“ francia protestáns mozgalomról.*

A „La Cause“ mozgalom nagykiterjedésű szervezet. Szoros együttműködésben áll a reformáció egyházaival és intézményeivel, azokat támogatja és modern technikájával rendelkezésükre bocsátja azokat az eszközöket, amelyek a protestantizmus terjesztésében mindenkor nagy erőt jelentettek.

„Az Ügy“ mozgalma nemcsak egy szűkebb, sajátos „egyházi“ környezetet akar elérni munkájával, hanem az egész francia népben akarja növelni a francia protestantizmus élő erőit. „Az Ügy“ mozgalom elvéinek és módszereinek természeténél fogva arra hívatott, hogy sugároztassa azt a szellemet, amely „Az Ügy“-et lelkesíti és terjessze a mozgalmat nemcsak azokban az országokban, amelyek összeköttetés, rokonság, vagy együttérzés folytán a francianyelvű protestantizmussal kapcsolatban vannak, hanem mindenütt, ahol az evangéliumi protestáns keresztyénség lelki, szellemi és erkölcsi energiáit helyreállítani és fejleszteni akaró lelkek vannak.

* Ejtőd: „la kóz“. Jelentése: „Az Ügy“. A hugenotta hősök és vértanúk magát a református hitvallás szent ügyét szerették így, egyszerűen „az ügy“-nek emlegetni, beszédeikben és írásaikban. A fordító.

„Az Ügy“ mozgalmat 1920 március 21-én Dürreman Frigyes lelkipásztor és felesége kezdeményeztek. Igen gyorsan fellendült és ma is egyre nagyobb méreteket ölt. A mozgalom központja Párizstól 25 km.-re, Carrière-sous-Poissy-ban, egy kis faluban van (Seine-et-Oise megyében), 2 km.-re Poissy városkától, ahol 1561 szeptember 9-én a L'Hospita Mihály kancellár által egybehívott vallási béketárgyaláson IX. Károly francia király, az udvar, a pápai kiküldött, a jezsuiták generálisa és a róm. katolikus egyház főpapjai előtt a nagy reformátor Béza Tivadar előadta az evangéliumi hit igazságait s 11 lelkipásztorral és 22 világi társával együtt elmondotta a Kálvin híres „Bűnvallás“-át, amely a francia református istentiszteleti rendtartásnak egyik maradandó eleme.

„Az Ügy“ mozgalom több ezer léleknek a társasága, akik Franciaországban, Belgiumban, Svájcban, Hollandiában, Angliában és a gyarmatokon meg vannak győződve arról, hogy országuk evangelizálása személy szerint rájuk is tartozik, és akik ezen a címen, de a legkülönbözőbb formák alatt elhatározták, hogy dolgozni fognak a „La Cause“ eszközeivel a protestáns megújulás és az Evangélium hódítása érdekében.

A mozgalomnak négy fő munkája van :

1. *Az iratterjesztés* a „La Cause“ kiadványaival, amelyeknek célja, hogy az Evangélium és a reformáció elveit a sajtó útján terjesszék, röpcédulák, kis füzetek, könyvek, levelezőlapok, plakátok, naptárak, időszaki folyóiratok, közlemények stb. által. A „La Cause“ 1920 óta 705 kéziratot nyomtatott ki, ami több millió könyvet, füzetet, röpcédulát, levelezőlapot, vallásos zeneművet stb. jelent. 200 gyülekezetben szervezte meg az iratterjesztést, 40 vetítettképes

sorozatot állított össze és több grammofonlemez-sorozatot készíttetett a protestáns zenei művekről.

A „La Cause“ négy időszaki folyóiratot ad ki: „*Nouvelles de la Cause*“ (a „La Cause hírei“, tájékoztató lap), „*L'Action Protestante*“ („A protestáns mozgalom“ c. lap kulturális és nevelői célzattal), „*Voix de la Cause*“ (a „La Cause hangja“ evangelizációs füzet katolikusok és hitben közönyös lelkek számára), „*L'Etoile dans la Nuit*“ („Csillag az éjszakában“ a vakok számára domború betűkkel nyomtatott újság). E kiadványok évenként több ezer példányban jelennek meg és több százezer olvasójuk van.

2. A „La Cause“ iskolája előkészíti, kiképezi azokat, akik akár a gyülekezetek, akár az evangelizációs őrhelyek sokágú tevékenységében kívánnak résztvenni. Ennek a kiképzésnek három főága van:

- I. elemi kiképzés,
- II. felsőbb kiképzés,
- III. levelezés útján való kiképzés.

E különleges előkészítésnek — amely 9 professzor előadásában 11 tantárgyat ölel fel — köszönhető, hogy 700 személy kaphatott és kaphat teljes protestáns vallásos kiképzést, akik az öt világrészben dolgoznak, így: *Európában* (Franciaország, Svájc, Belgium, Spanyolország),

Afrikában (Délafrika, Algéria, Marokkó, Tunisz, Kamerun, Elefántcsontpart, Dahomey),

Ázsiában (Levante, Tonkin),

Amerikában (Haiti, Uruguay),

Oceániában (Tahiti).

3. A „La Cause“ missziói a protestáns egyházakat akarják segíteni — bármely hitvalláshoz tar-

tozzanak azok — a belmisszió, a lelkek felébresztése és evangelizálása terén. A „La Cause“ minden évben 500 előadást, igehirdetést, eszmecserét szervez a reformáció egyházaiban. Minden héten rádió közvetít előadásokat, hogy ezáltal hallgatóit a vallási és erkölcsi kérdések felől tájékoztassa és az időszerű kérdésekkel kapcsolatban a protestáns világnézetet ismertesse. *Rádiós előadások* vannak : minden kedden 18 óra 15 perckor a Poste Parisien állomás leadásában, minden szombaton 11 óra 40 perckor a Radio Luxembourg állomás, és havonként egy csütörtökön 11 óra 55 perckor a Radio Paris állomás leadásában. Ezeknek a protestáns rádióelőadásoknak több ezer hallgatója között sokan vannak elszigetelt vagy szétszórtságban élő protestánsok, sőt még többen *nem* protestánsok. A mindenfelől érkező levelek ezrei bizonyítják, hogy ezek a rádiós előadások minden lehető környezetbe szerteszágároznak.

4. A „La Cause“ *mozgalomnak 41 csoportja van*, amelyek a legkülönbébb tevékenységeket fejtik ki, hogy a protestáns erőket megőrizzék és terjesszék. Több csoport már igen jelentős eredményt tud felmutatni. „*A protestáns vakok baráti köre*“ a „La Cause“ szervezésében 160 vakot gyűjtött össze és számukra domború betűkkel nyomtatott folyóiratot ad ki és ugyanilyen betűkkel nyomtatott 375 kötetből álló könyvtárat szervezett. A „La Cause“ *örökbe fogadatasi csoportja* 200 árva gyermeket helyezett el örökbe protestáns családokhoz. Legutóbb megalakult a *Coligny tengernagyról elnevezett csoport*, továbbképző, tájékoztató programmal : ez azokat az erkölcsi kérdéseket vizsgálja, amelyek a háború és a béke körül felmerülnek. Működik egy *kommunista-ellenes mozgalom is*. A „La Cause“ *társas-ebédjei* az ország szellemi és gazdasági életében vezető szerepet vivő protestánsokat gyűjtik össze.

Végül a „La Cause“ mozgalom *Othona*, a protesztáns propaganda központja minden évben több mint 18,000 levelet kap, csak postaköltségre 20,000 frankot fordít, kb. 150,000 körlevelet, 4500 csomagot küld szét, címtárában 70,000 címlap van.

Ezekkel az eszközökkel dolgozik a „La Cause“, „Az Ügy“ mozgalom a francianyelvű országokban a keresztyén művelődés és az Evangélium ellenségeivel szemben.

Tekintettel a magyarországi és franciaországi reformátusok között fennálló évszázados kapcsolatokra, a „La Cause“ örömmel adja meg *díjtalanul, de kivételesen* a jogot arra, hogy a „Köbevésett szó“ magyar nyelven is megjelenjék, és szívből óhajtja, hogy ez a kis füzet, mint az ős hugenotta (így nevezték a régi francia reformátusokat) Franciaország üzenete, élő rokonszenvet keltsen a „La Cause“ iránt a magyar reformátusok között.

Felvilágosításért lehet fordulni a következő címhez :

„La Cause“

Carrière-sous-Poissy

Seine et Oise

France

BEVEZETÉS.

A most mindjárt színrekerülő drámai jelenet *tárgya* az evangéliumi hitük miatt több, mint száz esztendeig kegyetlenül üldözött francia reformátusoknak, az úgynevezett hugenottáknak történetéből van merítve. *Színhelye* az aigues-mortes-i (olv.: egmort) Constance-toronynak (olv.: Konsztansz) börtönül szolgáló belseje. *Hősnője* pedig egy elég egyszerű származású hugenotta leány, Durand (olv.: Düran) Mária, aki ebben a toronyban egyvégtében *közel negyven esztendeig* raboskodott, egyedül és kizárólag református keresztyén hitéhez való hűsége miatt.

1.

Szükség van-e a vallásüldözések emlékének fölidezésére éppen ma és éppen magyar hazánkban?

Nagyon sokan szoktak erre a kérdésre *nem*-mel felelni. Azt mondják: a vallásüldözések emlékére mindegyik felekezeti táborban végérvényesen fátyolt kellene már egyszer borítanunk. Hadd foglalkozzék velük a történelem tudománya, de a közgondolkozásban ne legyenek tényezők többé. Nem kell hazajáró lelkekkel is szítani az egyéb okokból úgysis még mindig sajnosan fennálló vallásfelekezeti visszavonást legalább a Krisztus nevét viselő magyarok között.

Annyi kétségtelenül igaz ebben a felfogásban, hogy a vallásüldözések korát lehet olyan módon is bemutatni, amely mód a kölcsönös vallási ellenszenvet a jelenkorban is tovább táplálni, sőt ott, ahol esetleg nincs meg, vagy alszik : lángralobbantani is képes. Ez az az egyszerű, olcsó és hatásos eljárás, amikor az üldözökre és az üldözésekre teszik a fő hangsúlyt : ezeknek elvakult kegyetlenségét mutatják be minél rikítóbb színezéssel s ebből engednek aztán következtetést vonni a *mára* is. Ez az eljárás csakugyan nem is okos, nem is igazságos, nem is építő : mert mesterségesen ébrentartja a gyűlölet szellemét, erős elfogultságot támaszt a kapcsolatos történelmi kérdések megítélésénél, végül pedig nem képes a lelkekkel közölni semmiféle felépítő értéket, semmi valódi erkölcsi jót.

Van azonban egy másik módja is annak, hogy ezeket az emlékeket a mai nagyközönség elé odavigyük. Ez a mód már sokkal nehezebb és a nagy tömegekre nincsen is akkora hatással, mint az előbbi ; de lelkileg és erkölcsileg végtelenül értékesebb. Abban áll ez, hogy a fő hangsúlyt nem az üldözőkre, hanem az üldözöttekre tesszük. Amazoknak gondolkozását és tetteit csak nélkülözhetetlen sötét háttérül használjuk emezeknek, a vértanúknak és a hitvallóknak fénylő lelki arcképéhez. Nem azt mutogatjuk, hogyan gyűlöltek amazok, hanem azt, hogyan tűrték és vártak, hogyan hittek, reméltek és szerettek emezek. Nem a durva és könyörtelen csiszoló eszközre hívjuk föl a figyelmet, hanem a gyémántra, amelyet tündöklővé, az örök Nap fényét csodás színpompában tükrözővé csiszolt ez a kegyetlen eszköz, a maga akaratlanul is áldásos szolgálatával. A mindennapi tapasztalás azt mutatja, hogy ezt a mult sötétjéből előragyogó drágaköves fényt : a keresztyén vértanú és hitvalló lelkek fényét a mai

ember lelke is szomjasan issza s általa nem sötétebbé válik, hanem világosabbá, nem gyűlölködni, hanem hinni, remélni és szeretni tanul.

Ez a mi drámai jelenetünk ezzel a második módszerrel törekszik elérni célját.

A mult sötét kísérteteit csak a háttérben sejteti, elmosódó körvonalakkal. Az előtérben egy szenvedő és engedelmes ember áll: egy szegény rabnő, akinek nem volt egyéb bűne, mint az, hogy Istennek akart engedelmeskedni inkább, mint az embereknek. Ámde ez a XIV. és a XV. Lajos Franciaországában igen nagy bűn volt: egyet jelentett a felségsértéssel, az állami rend felforgatásával, és tagadásával az akkori és mindenkori abszolutizmus sarkalatos elvének: *egy hit, egy törvény, egy király*. Ez elv szerint jól rendezett és kormányzott országban, amiképpen csak egy uralkodó és csak egyféle törvény — igazában önkényes fejedelmi akarat — lehetséges: azonképpen csak egy hit, tehát csak egyféle vallás és egyház uralkodhatik. Ennek az elvnek alapján ez a két király a hatalmának delelőpontján volt Franciaország értékes református kisebbségét hitének elhagyására akarta kényszeríteni. XIV. Lajos 1685-ben eltörölte a hugenottákat eladdig oltalmazott nantes-i (olv.: nant-i) királyi edictumot s ezzel törvényen kívüli állapotba helyezte mindazokat, akik református hitükhöz a nyilvánosság előtt is ragaszkodni mertek, résztvettek a református egyház istentiszteletein, éltek szertartásaival. 1685-től egészen 1787-ig — amikor végre a megváltozott korszellem és főként a forradalom zúgó előszele a sirja felé közelgő francia királyságot is vallási türelmességre kényszerítette —, tehát több mint egy századig reformátusnak és elsősorban református lelkipásztornak lenni annyit jelentett Franciaországban, mint a börtön, a bitófa, a keréketöretés, a gálya, a depor-

táció vagy legkedvezőbb esetben is a vagyonelkobzás és a számkivetés árnyékában állani. A francia református egyházra nézve a vér és a könny szakadatlan tengerárja volt ez a század: örök szegyenfolt a barokk és a rokokó híres francia műveltségének aranyos cirádáin, és örök dicsfény azoknak homlokán, akik mindvégig megállottak és megtartottak.

Körülbelől ugyanennek a száz évnek folyamán a két magyar evangéliumi egyház is súlyos keresztet hordozott. Őnekik is megvoltak a maguk gályarabjaik, bebörtönzött, számkivetett hitvallóik, gyermekeiktől megfosztott édesanyáik, bujdosó és halálbaüldözött pásztoraik. Sehol nem is találhat a francia hugenotta egyház vértanúságának csodás hőskölteménye rokonszenvesebb és belsőbb megértésre, mint éppen Magyarországon. De ez a megértés kell, hogy együtt járjon a még súlyosabb szenvedések és a még engedelmesebb hitvalló készség iránti hódoló elismeréssel: mert mi, magyar protestánsok, még történetünk legszomorúbb napjaiban is csak nagyon kicsiny keresztet hordoztunk ahhoz képest, amelyet a hugenották vállaira tenni látott jónak az anyaszentegyház Ura. A magyar protestantizmus attól fogva, hogy törvényes elismertetését egyszer kivívta, sohasem került többé törvényen kívüli állapotba. Csak a szabadságát védő törvények voltak egy századon át nagyon durván megcsonkítva, vagy legalábbis kijátszva (Erdélyben ugyanis még a nyílt törvénycsonkításra sem került sor). *Ebből* is rengeteg baj és jaj származott, de mindez mégis elenyésző csekélység ahhoz képest, amit francia hittestvéreinknek kellett szenvedniök ugyanezen idő alatt. Egyetlenegy összehasonlítást tegyünk: a szentemlékű magyar gályarabok 41-en voltak — tulajdonképpen ezek sem jutottak el mind magára a gályára —

s szenvedésük mindent beleértve sem tartott egészen két esztendeig; a már akkor is sokkal kisebb számú francia reformátusok közül pedig több, mint 2000 férfit hurcoltak gályára — mégpedig egyáltalán nem csak lelkészeket és tanítókat, mint minálunk — s ezek, ha kibírták, évtizedekig is szenvedtek ott. Az erdőkben-hegyekben bujdosó hugenották, a vadonokban istentiszteleteket tartó s rögtönzött katedráljukból sokszor egyenesen a vesztőhelyre hurcolt hugenotta prédikátorok még az I. Lipót, a III. Károly és a Mária Terézia vasvesszeje alatt görnyedő magyar reformátusság helyzetére is úgy nézhettek, mint valami elérhetetlen arany álomképre. Illő, hogy mi mai magyar reformátusok viszont — s mindazok a nemreformátus magyarok is, akik velünk a Krisztus szerelmében egyek — olybá tekintsük a hugenották szenvedő „pusztai egyház“-át, mint amelyet a Jézus Krisztusért viselt vértanúságok közel kétezer éves történetében mindjárt az őskeresztyén mártírok után következő lelki rang illet meg.

2.

Az üldözés eszközei közül a börtönnel főként a hitükhöz állhatatosan ragaszkodó hugenotta asszonyokat és leányokat sanyargatták. A börtönök közül pedig az aigues-mortés-i Constance-torony volt a legfélelmesebb. Aigues-mortés kisváros a Provenceban (olv. : Provansz), a Rhône-nak és még két kisebb folyónak a Földközi tengerbe torkollása táján, ma már nagyjából kiszárított és jól művelt, de történetünk idején még óriási kiterjedésben mocsaras vidéken: erre emlékeztet maga a város neve is, amely a Provence zengzetes nyelvén „holt vizek“-et jelent. A középkorban tengeri kikötő volt itt s ennek biztonsága érdekében nagyszabású és máig jókarban

levő erődítménnyel vették körül a városkát. Ez erődítmény leghatalmasabb hengeralakú bástyája az ú. n. Constance-torony, amelyet ugyan valamelyik középkori, Constantius vagy Constantia nevű fejedelmi személyiségről neveztek el így, de egy különös és mélyértelmű találkozással éppen a benne szenvedett hugenotta nőkkel kapcsolatban is méltán viseli ezt a nevét, mivelhogy a „constance“ szó a franciában, mint elvont főnév, *allhatatosságot* jelent. A 33 méter magas és 22 méter külső átmérőjű toronynak 6 méter vastag falai közt egy földszinti és egy emeleti terem van : ezek szolgáltak börtönhelyiségekül. Ide zsúfolták össze évtizedeken keresztül a rejtett isteniszteleteken összefogott, vagy egyéb hasonló „államellenes“ vétségekben találtatott hugenotta asszonyokat és leányokat társadalmi helyzetükre, életkorukra és egészségi állapotukra való minden tekintet nélkül. Itt kellett sínylődniök évekig és évtizedekig, a szörnyű falak között, amelyekről a külső lég mocsaras nedvessége miatt kivált tél idején állandóan csepegett a víz ; ahol a kevés világosságot adó lőrésen annál szabadabban járt be a szél, egyszer csonttígható hideget, máskor lankasztó forróságot és a mocsárláz kórokozóit hozva magával ; ahol tüzet gyújtaniok csak valami irgalomból kapott nedves fával lehetett, amelynek füstje nem egyhamar takarodott el a két terem tetejére alkalmazott kerek szelelőlyukakon ; és ahol különös kegynek tekinthették, ha néha napján fölengedték őket a torony lapos tetejére, egy félóraig szabad levegőt szívni és minden könnyüket elsírt szemükkel követni az égi madarak szabad szárnyalását az elhagyott, elárvelt otthon felé...

Szüleik és gyermekeik, mátkájuk és hitvesük kebléről leszakítva szenvedtek a hitvalló nők a torony nyirkos kőkoporsójában. Ágyuk szalmája megrothadt, kenyérük megpenészedett, vizük megbűzhödött,

egészségük tönkrement. Testi értelemben, különösen a későbbi évtizedek során, valamennyit könnyített rettetes helyzetükön hazai és még inkább külföldi hitfeleiknek lopva bejuttatott anyagi segítsége, meg a közvetlen őrizetükkel megbízottaknak irgalma vagy üzleti számítása. De a lelkük gyötrelmein nem sokat enyhített az, hogyha néha napján egy-két jobb falatban is lehetett részük s lerongyolt és megszenyyesedett ruhájukat újjal, tisztával válthatták föl. A lelküket csak Isten ígéje s a buzgó imádság és zsoltáreklés erősíthette és fegyverezhette föl a szüntelen ólálkodó kísértés ellen. Emberileg nagyon is érthető, ha a kísértésben sokan elbuktak: hiszen a börtönajtó a börtönben meghaltakon vagy megtébolyodottakon kívül (mindkettő elég gyakran előfordult!) csak azoknak nyílt meg szabadulásra, akik lélekben testben végleg megőrlten kimondták a *megtagadó* szót és ráléptek az útra, amely a legközelebbi oltáros templomhoz vezetett... De a többség ezt a szót, akármilyen rövid volt is, nem mondta ki, és ezt az utat, akármilyen rövid volt is, nem tette meg. Az 1766. év közepén a felvilágosodás és a vallási türelmesség eszméivel már tele van az egész művelt Európa s éppen Franciaországban is a félelmes Voltaire (olv.: Volter) már vitriolos tollal bélyegzi meg a vallásüldözés infámis szellemét: és ekkor is még mindig tizennégy nő fogoly van az Állhatatosság Tornyában, akik közül az életkorra legfiatalabb 46 esztendős, a legidősebb pedig 82 éves, s akik között a rabságukra nézve legfiatalabbak is 14 esztendő óta rabok, de van közöttük olyan is, aki 41 év óta rab... Ezek *győztek*: a Római Levél felséges szava szerint (8 : 37) „felettébb diadalmaskodtak“, minden diadalok felett való diadalt arattak „Az által, aki minket szeretett“. És győzelmük meghatóan együgyű emlékéit otthagyták az emeleti teremben, azon a

kerek kőpárkányon, amely — egy másik kerek kövel elzárhatóan — a földszinti és az emeleti terem közt lévő szelelőlyukat szegélyezte. Erre a kőpárkányra karcolták-vésték rá talán ollóval, késsel, talán csak tűvel vagy körömmel — de mindenesetre hosszú hónapok vagy évek szívós munkájával, amelyben egész lelkük benne volt — a nagy, esetlen betűjű, hibás helyesírású szót: *RESISTER* = *ellenállni!*

3.

Csak a szájhagyomány mondja — szilárdabb bizonyíték nincs rá —, hogy ennek az elmosódó és mégis örökre lángoló szent föliratnak a mi hősnőnk, Durand Mária volt a kőbevésője, vagy legalább az értelmi szerzője. De a hagyománynak föltétlenül igazsága van abban, hogy — amint a leghitelesebb egykorú adatok bizonyítják — az ellenállás lelke a rabnők közt Durand Mária volt. Mária — egy province-i falusi jegyző leánya — még nem volt 16 esztendő, amidőn bátor hitvallása miatt a toronyba került 1730-ban, hogy aztán ott egyvégtében közel 38 esztendőt töltsön el s 1768 tavaszán, mint a lassan szabaduló rabok között az egyik legutolsó hagyja el annak falait. Apját, a kemény öreg hugenottát, már előbb bebörtönözték a házánál tartott református istentisztelet miatt, Máriát pedig, a néhány hetes gyermekasszonyt, a férjével, Serre (ejtsd: Szer) Mátéval egyidőben fogták el, természetesen úgy, hogy rögtön el is szakították őket egymástól s a férjét az apjával együtt börtönözték be. (Régebben úgy tudtuk, hogy Durand Mária még mátkasága idején került börtönbe s a drámai jelenet is így tünteti fel őt. Legújabban kerültek elő egészen kétségtelen adatok arról, hogy már néhány hetes házasság volt akkor, amikor a poroszlók széttépték boldogságu-

kat ; az áldozat, amelyet hoztak, így még nagyobb volt.) Testvérbátyja, Durand Péter ugyanekkor a Cévennes-hegyek (ejtsd : Szevenn) leghíresebb, legbátrabb bujdosó prédikátora volt, aki áldást és vigasztalást hintve szedegette össze a szétszórt nyáját : a fejére már évek óta nagy vérdíj volt kitűzve s néhány év múlva bitófán szenvedett ki. Mártírcsalád tagjaként került tehát börtönbe ez a csodálatos nő, aki tisztán lelkének kegyelmi ajándékaival jó angyalává tudott lenni fogolytársainak. Minden adat megegyezik abban, hogy valami ritka felsőbbséges lélek lehetett, szokatlan értelmi és erkölcsi erővel felruházva. A fogolytársnői közt, kik többségükben jóval idősebbek s részben előkelőbb származásúak voltak nála, gyakran törtek ki apróbb civódások, ami az ilyen helyzetben könnyen érthető : ilyenkor mindig ő volt köztük a békebíró, ő fogalmazta és közvetítette levelezésüket a külvilággal, ő képviselte apró ügyesbajos dolgaikat, tiszteletet parancsoló föllépésével, rabtartóik előtt ; az ő lelke szárnyán emelkedett mindnyájuk imádsága, s a csüggedés, a kísértések gyötrelmes óráiban, emberileg szólva, az ő hallatlan lelki erélye győzte le, ha nem is mindnél, de a legtöbbjénél a hithagyásba menekülés fejvesztett szándékát. A börtönből írt megrázó leveleinek ez az egyetlen egyszerű sora is eléggé jellemzi őt : „*Alá kell vetnünk magunkat az Úr akarátának és meg kell csókolnunk a vesszőt, amellyel sujtol.*“

Megtört öreg nő lett a viruló gyermekasszonyból, amikor végre elhagyhatta a kínok küszöbét. Ifjú szívének szerelme régesrég porladt már : a tengeri sziklabörtön hamar végzett vele. Kis családi házát, kertjét (ahol most református történelmi múzeum van) elvadultan, félig romban találta. Vértanú testvérbátyjának egyetlen leánygyermeké — akire a börtönből írt leveleiben annyi gyöngéd

anyai érzést és gondot pazarolt — hűtlen lett hitéhez. Ezen a földön tehát jóformán semmi hála, jutalom, öröm nem várt Máriára hűségéért: sajnos, még a saját jobbmódú s akkor már nyugalmasabb napokat élő hitfelei sem nagyon törődtek vele kiszabadulása után. Talán a legszélsőbb nyomorba jutott volna, hogyha a jó hollandusok — akiknek szíve és keze akkor is messze ért — nem küldözgettek volna neki rendszeres segítséget. Így éledélt még nyolc esztendeig: amíg csak bírta, elvonszolta magát az utolsó pusztai, rejtett istentiszteletekre; de már 1776-ban megszánta és magához szólította őt az Úr. Ma még a sírját sem ismerjük, amint nem ismerjük a Kálvinét sem. De ez így van jól. Azoknak „akikre nem volt méltó a világ“, e világ soha nem is adhatott semmit. Hírt, dicsőséget legkevésbé. Csak ők adhattak a világnak, abból, amit felülről kaptak. Hogyha e világnak vérbeköpiült, torz, szennyes ábrázatán vannak még tiszta, sugaras nyomok: azt a Durand Máriák lelke hagyta ott. És hogyha Krisztusnak e világban vitézkedő és szenvedő egyháza még nem lett teljesen a világ rabjává, meg-megismétlődött nagy kudarcai után sem: az a Durand Máriáknak köszönhető.

Nem: az Annak, egyedül Annak köszönhető, akinek a Durand Máriákat, e cserépedényben rejlő kincseket is köszönheti az Egyház és az emberi lélek története.

III.

A KŐBEVÉSETT SZÓ.

Személyek :

Durand Mária, olyan öltözetben, amelyet a Lombard Jeanne festményén visel, de sokkal fiatalabban. Még csak öt éve fogoly és szabadságát csak 33 év múlva, 1768-ban nyeri vissza.

Első jelenés, egyszerű fehér ruhában ; kezében és hajában rózsák.

Második jelenés, sötét ruhában.

*

A jelenet a Constance-toronyban játszódik 1735-ben, a kerek kő mellett, amely a nagy terem közepét foglalja el.

Jegyzet : A két jelenés, a megadott időpontban, Durand Mária balján, illetőleg jobbán tűnik elő ; de mindkettő kissé hátrább maradva. Mária a közönséggel szemben játszik és *egyik jelenést sem látja*, csak hallja a szavakat és felel.

A „jobb“ és „bal“ jelzések a *nézők* szempontjából értendők.

Mária.

Megint leszáll az éj. Az áthevült követ
Bevonja csöndesen. S míg éj napot követ,
A messzi part felől, a síma öblökön,
Tenger fanyar szele felém dagadva jön...
Egy nap megint letelt!

(Szünet. Azután szenvedélyesen, összekulcsolt
kézzel kitör):

Mi sors szakad reám?

Erdőn-mezőkön élt szegény fogoly-leány
Itt fogja életét rabságban élni át?
Hol kis darab eget — lőrésen át — ha lát?
Vajjon csupán azért születtem én, szegény,
Hogy itt e fal között éljek s haljak meg én?

(Tompá hangan):

Ó jaj, ha kél a nap, s ha száll, kihúny megint:
Érzem, hogy szürke port, hamut szívemre hint;
S ha nő a sűrű árny, belepve börtönöm,
Csak sírva ülök itt, e durva hő kövön! (Madárhangok.)

(Összeomlik a kerek kő szélén és sír. Azután
hirtelen fölemelkedik és figyel, mintha valami mesz-
zehívó szót hallana):

Hogy visszatér e hang! Akár az alkonyat.
A balga szép remény talált büntársakat...
A drága hű madár úgy hozzám tartozik!
Sejtem, ha jó, ha szól, csapkodva szárnyait.
E vízi szárnyasok, napközben úszva, lenn
Hullámos öblökön pihennek csöndesen,
Fürödve fényben és langy szél fuvalmiban:
Élnek lustán, vadon, büszkén és boldogan —
Ha kél az esti szél s ferdén leszáll a nap,
Lerázva gyöngyöző, szép, fényes tollukat
S kibontva szárnyukat, a lenge hófehért,
Gyönyörrel átszelik felém a messzi tért.

Nem tudva róla, hogy várom sovárgva már :
 Ez ó toronyra jő, megtér a sok madár,
 Hozván a part lehető, vidáman és üdén,
 S a bűm megenyhül így az álom lágy ölen...
 E hívó hangokat — ó, mennyit hallgatom,
 Ha fájdalom fog el, s sírok rab-sorsomon ;
 Ha volna szárnyam és Isten vezérlené —
 Ő tudna róla csak — az otthonom felé
 Hányszor csaponganék, miként a gondolat,
 Meg-újra vissza-szállva...

Első Jelenés

(balfelől, jobboldalán előtűnve, halkán) :

Mária!

Mária (megrettenve) E hang!

Jelenés.

Miért ne?

Mária.

Ó, e hang megint...

Jelenés.

Az éj leszáll,

Mind jobban eltemet, reád hamut szítál,
 S te még makacskodol?

Mária.

E hang!

Jelenés.

Pedig lehet

Kinyitni börtönöd, — lehet, de csak neked!
 Egy szót kimondanod, hisz az nem oly nehéz,
 Egy szót csupán... Letérdelsz... Ennyi az egész.
 A templom ajtaján belépsz és megteszed.

Mária.

E hang!

Jelenés.

Ne félj, nem árt! Remélem, lesz eszed.
Avval, hogy érzed-é, ha ejted ezt a szót,
Hogy szívedből jön-é, ki mit törődik ott?
Nem hallja senki sem, — s nem bánja, jól tudom :
A pap fülébe súgd csak ezt : „megtagadom“.

Mária (felszökve) :

Soha!

Jelenés.

De Mária... Figyelj : a völgy ölen
Zöld gesztenyék között kis házat láttam én.
Te Mária, — tudom : e házat ismered!

Mária.

A házam!

Jelenés.

Oly csinos, — de néma, rád mered.
Nem öntözik szegény, lankadt virágait,
Ha esti szürkület reá fátylat borít ;
Be' roskadó a ház, mily elhagyott az út!
A sűrű lomb között zokogva sír a kút.
Sarló se' peng s ha jó a néma éj, a csend,
A messzi völgybe' még — a nyáj kolompja cseng.
Te, Mária...

Mária (fájdalmasan) :

A ház, az én kis otthonom...

Jelenés.

S a kert, hogy elvadult! A roskatag falon
A sok kuszó növény, — a sűrű gaz, a gyom
Gyászos köpenyt borít a kertre vastagon...
A szép glycínia most illatozva nyit, —
Hiába — fűrtiről ha senki sem szakít.

A zsálya, nősirom hogy összevissza nőtt!
 Tövis, csalán terem az almafák előtt
 S csavargó tépi le remek gyümölcseit...
 De mindegy az neked... Nem gondolod te itt,
 Mily édes illatú a menta, rozmaring,
 Ha napsütés hevén a lenge szélbe ring...
 Gondolsz-e még reá?

Mária (egyszerűen):

Amíg beléhalok.

Jelenés.

Meghalni, — ó, miért? Hisz élni van jogod.
 Egy röpke szó, — s megint vidám, szabad lehetsz.

Mária.

Nem akarom.

Jelenés.

De hát miért ne?

Mária.

Drága ez.

Jelenés.

Hányan teszik meg ezt! S a lelkiismeret
 Többé egyáltalán nem bántja szívüket.

Mária.

De büszke hű szívem!

Jelenés.

Ó Mária, lehet,
 Hogy büszke még szegény, miközben így szeret?

Mária.

E szív szerethet itt, a börtönömben is,
 Szeret, amíg dobog, — szeret s remélve hisz.

Jelenés.

Jobban szeretne ott, hová rendelve van,
 Hová Isten tevé, hogy élne boldogan!

(Sürgető biztatással):

Te újra fölleled, amit csak elhagyál,
 Akár gyermekkorodban, úgy van, épp úgy áll,
 Teknők, — a bárd, az üst, az óra a falon,
 A kék cserépedény ott fenn a tálason,
 A mécses éppen úgy s az árva tűzhelyed
 Föléled újra majd, — ha ráadod fejed
 Ez útra, — hisz csekély néhány mérföldnyi csak —,
 Háza ragyog megint s reád mosolyg a nap!

Mária.

Mily álom ez!

Jelenés.

S miért űzöd tovább?

Mária.

Hogyan

Ragyog...

Jelenés.

Ragadd meg azt, kacagva, boldogan.
 Mint játszi lánykaként a rét virágait.
 Tudod? Vigan dalolva szedted össze mind,
 S anyád, ki görnyedett nehéz dolog fölött:
 Szelíd mosollyal úgy reád gyönyörködött...

Mária (egészen fölzaklatva):

Jaj, — irgalom! Ne szólj tovább!

Jelenés.

„Te kis bolond!”

Így szólított...

Mária.

Ne szólj, kérlek, tovább ne mondd...

Jelenés.

„Te kis bohó!“ S a lágy, becéző szép szavak,
A csók, mely édesen lezárja ajkadat,
Ölébe foglyul ejt, gyöngéden átölel,
Álomba ringat így, a menny felé emel...

Mária.

Hallgass!

Jelenés.

Te visszatérsz.

(Mária tagadó mozdulatot tesz.)

De vissza, én tudom!

S aztán megérkezik — csak hagyd kimondanom,
Hogy végre eljön Ő, az egy, a várva-várt...
Húsz év a válladon, — ne is csodáld tehát —
Az ifjú hódító ha majd szemedbe néz :
A szíved érte ver, — örökre rabja léssz.
S ha ketten álltok ott, a kerti fák alatt,
Félvén, hogy elsuhan, repül a pillanat,
S hogy édes álmotok elillan, elriad :
Remegve ejti ki a drága szót az ajk.

(Szünet.)

Midőn együtt leszel, ó Mária, vele
Kis otthonodba' majd, az életed fele,
Oltalmazó karod, a hitvesed lesz ő,
Szeretve boldogan. S ha száll a gyors idő,
Elérkezend a perc, mit ád az ég neked :
Mikor reád mosolyg a drága gyermeked.
Ringatni édesen. — Nem vágyol erre tán?
Lelkedből lelkezett kicsinyke lény után?
Az élet oly nehéz, — a munka és teher
Reánk nehézkedik, úgy megtör, úgy lever ;
Mi lenne buzdítóbb, mi lenne más vigasz —
A tiszta gyermekajk mosolyja, csókja az!

Mig így magánosan könnyét hullatnia
 Egy árva lánynak — ó, mi szörnyű, Mária!
 Ha majd körülrajong a sok vidám gyerek,
 Szép angyalarcok és fürtös, kicsiny fejek,
 Ébred a szép lakás boldog tündére majd
 S mosolyogva élvezi a zajt, a játszai rajt.
 A béke napjain hamar, suhanva jó,
 Fejedre tél havát lehelve szép jövő,
 Oly észrevétlenül, nem is tudod, hogyan...

Mária (panaszosan):

Megálíj, ne mondd!

Jelenés.

Te fonsz, regélve boldogan,
 Sötétruhás anyó, — orsód amíg pereg,
 Könyörgve zsong körül a víg gyerek-sereg,
 Az egyik átölel, hizelgve, esdve kér:
 Jó nagymamánk, ugy-é, még egyet elmesél?
 — No látod, így derék, okos leányka vagy,
 Megértesz.

Mária.

Ó, e hang, e jól ismert szavak!

Jelenés.

Többé ne ellenezz, úgyis hiába már:
 Ez édes álmaid büntársa visszajár,
 Hogy innen elvigyen! Tovább mit ülj te benn?

Mária (félíg legyőzve):

Ki vagy te hát, ki jössz beszélni így nekem?

Jelenés.

Ismerni vágyol? Ó! — Az ifjúságodat
 Te fel sem ismered, kit elhagyál magad?
 S te balga, azt hívéd, hogy én meg is halok,
 Pedig még lüktetőbb, életvidám vagyok!

Te érzel engemet az érveréseden,
 Én voltam egykor ott, midőn úgy estelen
 Szemedbe tükrözött a tűz, a rőzseláng,
 Míg künn az éj leszállt, fűtyült a szél, dudált.
 Az erdősuttogás, mezőknek illata,
 Gyermekkorod szelíd, finom varázslata :
 Mind én vagyok. S midőn nagyobb leány levél,
 Szemed sugára... Halld : az ég alatt, mi él
 Neked : az én vagyok. Most megtaláltalak,
 Nem hagylak el! Hamar! Ne légy te gyász-alak
 A börtönödben itt! Jerünk! A messzi táj
 Úgy integet felénk! A mult, mely égve fáj,
 Mely áldozatra szánt : a mult, az itt marad.
 No, indulunk? Felelj! De szánd reá magad...

Mária (vad eréllyel) :

Eredj!

Az Ifjúság (megütődve) :

De mit felelsz? Mi ez?

Mária (vad eréllyel) :

Eredj!

Az Ifjúság.

Bolond,

Hogy hív az élet és az édes otthonod!
 Börtönben, itt, csupán halál az őriződ —

Mária.

Már elhatározám.

Az Ifjúság.

De nézd...

Mária.

Mondám előbb!

Az Ifjúság.
S bírod megtartani?

Mária.

Igyekszem... és... talán...

Az Ifjúság (kíméletlenül)

De én is itt leszek, beszélni, balga lány,
Fáradhatatlanul, váratlan itt leszek,
Ha bánatos leszel, ha gyöngé és beteg;
Látatlan eljövök, a hosszú reggelen,
Lesújtó dél-időn, — csak így, gyöngédtelen,
S ha jó az est, az éj: én mindig itt leszek,
Midőn remegsz, jövök, hogy mondjam el neked
— Amíg a bús sirály panassza sírva szól —
Hadd mondjam el...

Mária.

Eredj!

Az Ifjúság.

Hol égi üdv honol...

Mária.

Nem hallgatom!

Az Ifjúság.

Mily élv, érezni mámorát:
Szabad lehetsz, szabad...

Mária (gyöngülve):

Csalás!

Az Ifjúság.

A szív szavát,

Mely áhit és szeret...

Mária.

Mi gyöttelelem!

Az Ifjúság.

De halld,

A házadról fogok beszélni, zengve dalt,

Hogy elveszítsd eszed. Az árva ház, a rom...

Mária (tönkretéve):

Jaj, nem bírom tovább!

Az Iffúság.

No lásd, uralkodom!

Mária (fejvesztetten nyújtja ki kezét a kő felett, mintegy láthatatlan segítség után):

Ó jőjj, segíts! Segíts!

A másik Jelenés (előtűnik jobbról, térdre hullva):

Ne félj, én itt vagyok!

Mária.

Végre!

A másik Jelenés.

Szegény leány!

Mária (panaszolva):

Mindenki elhagyott...

Te légy, maradj velem!

A másik Jelenés.

Ó gyermekem, hiszed,
Hogy elhagyhattalak egy percre tégedet?

Mária.

Nem, én tudom, — de már oly szörnyen elgyötört,
Kifáradt lelkemet leerve, összetört.

Sóvárgva vártam én a visszatértedet,

De szívem elszorult, nem látva tégedet —

S a bánaton, borún úgy cseng a hangod át,

Hogy tel sem ismerém a vigasz új szavát;

Rabságom éjjelén ez egy segíthet itt
(rámutatva az Ifjúságra):

Ő ellene.

A másik Jelenés.

Tiéd vagyok!

Az Ifjúság (fölkényesen):

Neved?

A másik Jelenés.

A Hit.

Az ő alázatos, erős, szilárd hite,
Mit hagytak ősei. Mit néki készíté...

Az Ifjúság.

Miről, kiről beszélsz?

A Hit.

...az Úr, a Mesterem.

Mária (mohón):

Beszélj!

A Hit.

Elmondom én...

Mária.

Ó, Róla szólj nekem!

A Hit.

Szegény leányom — Ő határtalan szeret,
Szerelme végtelen —, csodás! A lelkedet
Ismerte még midőn önként a földre szállt,
Szeretve szenvedett és halt kereszt-halált.
Ma is szeret, akár, midőn világra jött,
Jászolban ott feküdt szalmán, a rongy között,
Kit zengve áld a menny, az angyalok dala,
Király, ki ily szegény, igénytelen vala.

Csodálva jöttek Őt imádni pásztorok,
 Kit nagy szerelme ily nyomor közé hozott,
 Ki minden áldozatra, kínhalálra kész,
 Útján a gyűlölet, a gúny s a szenvedés.
 Megváltó Jézusod, szeretve végtelen —
 Te érted ezt tevé, lásd, drága gyermekem.
 (Szünet.)

Mária.

Ó, még beszélj!

A Hit.

Midőn te hívod Őt: „Jövell!“
 Leszáll és itt lakik, hozzád egész közel.

Mária (összekulcsolt kézzel, elragadtatásban):
 Megváltóm!

A Hit.

Ó, tudom, te néha gondolád,
 Hogy égi szózata többé nem juthat át;
 De lelkedig hatol, halkán vagy hangosan,
 Ha szólít: *Mária!*

Mária (ugyanúgy):

S lelkem ílel: Uram!

A Hit.

Téged keres, kiált: „Kövess!“

Mária (ugyanúgy):

Igen, megyek

Utána!

A Hit.

Hát ne félj, ne félj, nyugodj te meg!
 Most oly sötét az éj. Szemünk semmit se' lát.
 Felgyujtja majd Urunk a hajnal bíborát!

Ha dúl a bőszi vihar, világító torony :
 A Krisztus áll, ragyog előtted útagon.
 Ma börtönödben ülsz. Holnap talán mehetsz.
 Őtőle távolabb, Hozzá közel lehetsz,
 De élve-halva bár, ha fenn, vagy mélybe lenn :
 Ővé vagy. Ezt hiszed?

Mária

(összekulcsolt kézzel leomlik a kőre) :

Megváltóm, Istenem!

(Hosszú szünet után.)¹

Az Ifjúság.

Alszik.

A Hit.

A béke szállt, az ég nyugalma rá.
 E nap kegyetlenül, gyötörve kínozá ;
 De harca véget ért és íme : most pihen.
 Nyugodt lélekzetét nem bántja semmi sem.
 Akár szegényes otthonában egykoron :
 Úgy szunnyadt el itt, békén, imádkozón.
 Mártír-leány, aludj ; s ha jó ilyen napod :
 Őrizzen Istened s az égi angyalok!

Az Ifjúság.

„Ilyen nap“ újra lesz, mert holnap támadok.

A Hit.

De jó fából van ő. És én is itt vagyok.

¹ E szünet alatt és után, a még hátralévő párbeszéd folyamán, a színpalak mögé rejtett kar egészen halkán énekelheti a XXV. Zsoltár 1. és 2. versét. (A magyar kiadó jegyzete.)

Az Ifjúság.

Eget sem láthat itt.

A Hit.

Szívében ott a menny.

Az Ifjúság.

Itt társa sincs, csupán a fájdalom s a szenny.

A Hit.

De itt van Istene, ki szenved ővele.

Az Ifjúság.

Erős az én szavam, ez őt legyőzi, le.
Tudom, hogy végre őt én mégis megtöröm.

A Hit.

Erős a lelke is!

Az Ifjúság.

Van rá elég időm.

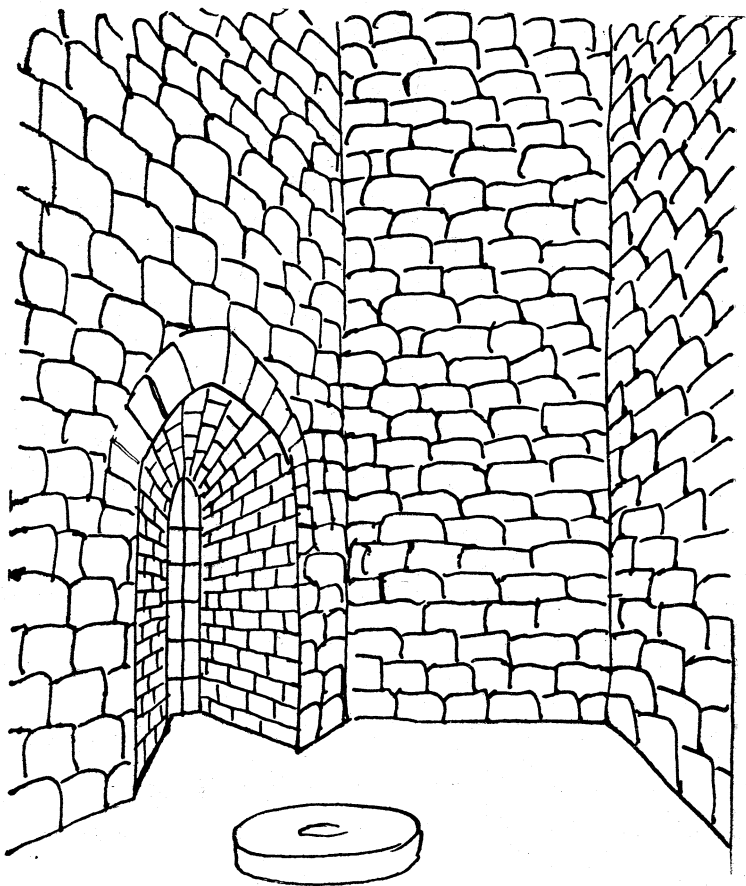
Mondom : Az én szavam fog itt valóra válni.

(Szünet. Aztán az Ifjúság a kő felé hajol, amelyen
Mária, mint valami párnán, alszik) :
Mit írt a kőre lám, bevésve?

A Hit.

(Anélkül, hogy odapillantana — mert úgyis
tudja —, egyszerűen, de szemében a diadal föl-
villanásával) :

ELLENÁLLNI.

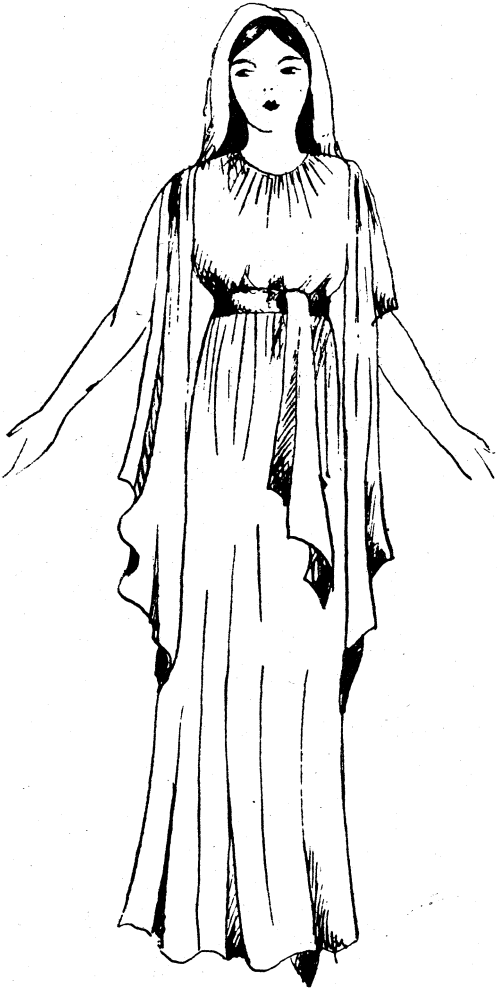
A Constance-torony belseje.
(Eredeti fényképfelvétel után.)

Mária.

Az Ifjúság.

A Hit.

A NÉPBARÁT megjelent füzetei:

1. **Nagy István**: Maradj velünk. Elmélkedések és imádságok öreg keresztyének számára. 126 lap
Fűzve . . . . . —50
2. **Szolnoky Gerzson**: Fájdalmasak könyve. Imádságok a terhes kereszt alatt levőknek, inség, betegség alatt nyögőknek. 56 lap. Fűzve . . . . . —30
9. Szavalókönyvek. I. k. **V. Sípos Ida**: Gyermekversek óvodások és iskolások számára 40 lap . . . . . —30
10. **Ecsedy Aladár**: Te benned bízunk eleitől fogva. Elmélkedés a XC. zsoltárról. 80 lap . . . . . —60
11. **V. Sípos Ida**: Purdék. Vidám versikék. 16 lap . . . . . —12
13. **Petőfi**: János vitéz . . . . . —24
15. **Dr. Tóth Endre**: Sztáray Mihály, az énekes reformátor. 16 lap. . . . . —12
17. **Békefi Benő**: Két elmélkedés . . . . . —04
18. **Gyulavári Arató Kálmán**: Bodroglóköz mesevilága. I. . . . . —30
19. Egyházi színpad. I. k. **V. Sípos Ida**: Ünnepi kis színdarabok. . . . . —40
20. **Nagy Mózes Erzsébet**: Magyar karácsony. Ünnepi jelenet a felszabadulás évében. 16 lap. . . . . —12
21. **Nagy Mózes Erzsébet**: Honnan? Hová? Elmélkedések . . . . . —10
22. **Tánczos Dezső**: Vigasztalódjatok. Halottvirrasztáskor mondandó imádságok s bibliai helyek . . . . . —08
23. **Patay Árpádné**: A pálinka ördöge. Elbeszélés . . . . . —04
24. **Hegyaljai Kiss Géza dr.**: Bethlen Kata élete . . . . . —20
25. **Eötvös Károly**: A kettős evangyélita. . . . . —06
26. — Az utolsó szó Istenhez . . . . . —06
27. **Zilahy Lajos**: Kisebb elbeszélések . . . . . —20
28. **Vargha Tamásné**: Zsoltáros Szenczi Molnár Albert . . . . . —38
29. Egyházi színpad II. **Nagy Sándor**: Két bibliai jelenet . . . . . —08
30. **Szabó Lajos**: Haljanak meg éhen? . . . . . —20
31. Bodroglóköz mesevilága II. . . . . —36
32. **Dr. Tomay Dezső**: A szeretet városa . . . . . —08
33. **Fejes Aladár**: Dani bá . . . . . —04
34. **Dr. Nagy Sándor**: A biblián keresztü . . . . . —04
35. — Kálvinista templomépítés . . . . . —04
36. — Nagypéntek után Húsvét . . . . . —04

A NÉPBARÁT megjelent füzetei:

37. Szigethy Ferenc : Szavalókönyv	—22
38. Harsányi Zsolt : Két elbeszélés	—12
39. Esze Tamás : Szétszórt csontok I.	—15
— Kósa Béla : Jézus, Jézus, Jézus én királyom (ének)	—04
40. Esze Tamás : Kiáltó szó a pusztában. Adassék, 2. levél	—09
41. Nagy Mózes Erzsébet : A szél fú. (Csendes órákra)	—12
42. Dr. Nagy Sándor : Határper	—09
43. V. Sípos Ida : Az öreg pár	—06
44. Dr. Kovács I. : A temetés, temető és halottak napja	—09
45. K. F. : Bibliai elmélkedések I.	—04
46. K. F. : Bibliai elmélkedések II.	—04
47. Gyöngyszemek Szabolcska M. verseiből.	—20
48. Bibliai elmélkedések K. F. III. Jövel Uram Jézus.	—03
49. Bibliai elmélkedések K. F. IV. Az utolsó éjszaka.	—04
50. Dombre—Révészné : A köbevésett szó. (Sajtó alatt.)	
51. Móricz Zsigmond : Elbeszélések.	—30
52. Esze Tamás : Ég a pusztá. Adassék, 3. levél	—06
53. Vargha Gyula költeményei.	—20
54. Bibliai elmélkedések. K. F. V. Lelki fegyverkezés	—03
55. Bibliai elmélkedések. Darányi L. A szőlőművesről	—09
56. Bibliai elmélkedések. Darányi L. : A szegény özvegy két fillére.	—06
57. Bibliai elmélkedések. Darányi L. : A nagy paran- csolat.	—06
58. Dr. Incze G. : Felhőszakadás. Regény.	—15
59. Bibliai elmélkedések. K. F. VI. Jézus könyvei.	—03
60. Dr. G. Vargha Zoltán : Szikla a viharban.	—12
61. Bibliai elmélkedések. K. F. : VII. Válasszatok.	—05
62. Eesedy A. : A túlsó part felé. Ev. elmélk.	—16

Bizományosok kerestetnek 25%-ra.

Értesítő évi 4—5 füzetben. Ára egy évre 60 fillér.

Naptárunk: SEGÍTSETEK! Ára: 30 f.

Központi iroda: Budapest, XIV., Stefánia-út 29/a.

Befizetési lap: 38.144.